

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Дипломна робота магістра

з теми:

**«ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ
ЗАСОБАМИ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ МУЗИКИ»**

Виконала: студентка VI курсу,
групи ММ1-М19z
спеціальності – музичне мистецтво,
(заочна форма навчання)

014 Середня освіта

Гаврилюк Оксана

Науковий керівник – кандидат педагогічних
наук, професор Печенюк М. А.

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
доцент Аліксійчук О.С.

Кам'янець-Подільський, 2020

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ МУЗИКИ.....	7
1.1.Розкриття сутності музичного світогляду.....	7
1.2. Структурно-функціональний аналіз музичного світогляду учнів.....	21
1.3. Педагогічні умови формування музичного світогляду учнів.....	36
Висновки до першого розділу.....	49
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ УЧНІ У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	51
2.1. Діагностика музичного світогляду учнів.....	51
2.2. Організація навчально-виховної роботи з формування музичного світогляду у процесі вокально-хорової діяльності.....	63
2.3. Наслідки роботи з формування музичного світогляду	73
Висновки до другого розділу.....	81
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87

ВСТУП

Актуальність теми. Становлення демократичного суспільства, яке будує сьогодні Україна, і пов'язані з цим процеси його оновлення, поступово охоплюють усі сторони соціального буття. Особливої актуальності набуває проблема формування світогляду особистості. У цьому процесі важлива роль належить мистецькій освіті. Саме школа покликана формувати особистість майбутнього громадянина, готового правильно співставляти художні цінності та суспільні ідеали навколишнього світу, примножувати культурні надбання нації.

На шляху до вирішення завдань у формуванні світогляду учнів особливе місце належить закладам позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку. Серед першочергових завдань навчальних закладів середньої освіти є створення умов для творчого, інтелектуального та духовного розвитку особистості. Важливе місце у цьому процесі належить музичному мистецтву. Спілкування через музично-естетичну діяльність в умовах навчально-виховного процесу початкових спеціалізованих навчальних мистецьких закладів є одним із ефективних засобів формування в учнів світогляду, зокрема музичного.

Проблема світогляду привертала увагу філософів упродовж усієї історії людства. Центром їх дослідження було ставлення особистості до світу, до себе, формування ціннісних аспектів свідомості особистості (Аристотель, Сократ, Г. Сковорода, Е. Гуссерль, Р. Арцишевський, М. Ашманіс, Є. Бистрицький, В. Іванов, С. Пролєєв, В. Шинкарук та ін.).

Педагогічні засади формування світогляду розглядалися А. Дістервегом, Я. Коменським, А. Макаренком, С. Русовою, Й. Песталоцці, К. Ушинським, В. Сухомлинським та ін. Опорними у вирішенні питання

формування музичного світогляду учнів засобами вокально-хорової музики є концептуальні теорії методики музичного навчання та виховання, дослідження, присвячені розкриттю природи музики, специфіки музичного сприймання та музичного мислення, сутності музичного змісту (Б. Асаф'єв, О. Костюк, В. Медушевський, О. Ростовський та ін.), місце вокально-хорового мистецтва у розвитку особистості (М. Дилецький, М. Колесса, М. Лисенко, К. Стеценко, Н. Ветлугіна, З. Кодай, В. Шацька та ін.).

Вітчизняні та зарубіжні вчені продовжують досліджувати окремі аспекти проблеми формування світогляду, і серед них ті, що пов'язані з питаннями психолого-педагогічних засад формування особистості засобами мистецтва (В. Бутенко, Ю. Руденко, Г. Тарасенко та ін.); формування духовних потреб та ціннісних орієнтацій особистості (І. Бех, Д. Леонт'єв, О. Сухомлинська та ін.); світоглядної функції мистецтва (Л. Масол, О. Рудницька, С. Шип та ін.); художньо-естетичного виховання (І. Зязюн, О. Дем'янчук, Ю. Ростовська, Л. Хлебнікова, О. Щолокова та ін.).

Вивчення науково-методичної літератури, передового педагогічного досвіду свідчить про певні прогалини щодо формування музичного світогляду в учнів. Аналіз змісту та організації навчання у навчальних закладах показує, що цілісному розвитку їх музичного світогляду заважає вузько-предметний технічний підхід до вивчення дисциплін.

Оскільки комплексному підходу до розв'язання проблеми розвитку художньо-естетичних поглядів, уявлень, ціннісно-естетичного ставлення до музичного мистецтва та віддзеркаленого в ньому навколишнього світу у процесі вокально-хорової діяльності учнів, розробці відповідної методики не приділено належної уваги, **темою** дослідження ми обрали **«Формування музичного світогляду учнів засобами вокально-хорової музики»**.

Мета дослідження полягає у визначенні педагогічних умов та розробці методики формування музичного світогляду учнів у процесі вокально-хорової діяльності.

Об'єкт дослідження – процес формування музичного світогляду учнів загальноосвітніх та спеціалізованих мистецьких навчальних закладів.

Предмет дослідження – педагогічні умови та методика формування музичного світогляду учнів у процесі вокально-хорової діяльності.

Реалізація мети, поставленої у дослідженні, передбачала вирішення таких завдань:

- конкретизувати сутність поняття «музичний світогляд»;
- визначити зміст та структуру музичного світогляду учнів;
- обґрунтувати педагогічні умови формування музичного світогляду;
- визначити критерії, показники сформованості музичного світогляду учнів.

Для розв'язання поставлених завдань застосовувалися такі **методи** дослідження:

теоретичні – аналіз філософсько-естетичної, психологічної, педагогічної та мистецтвознавчої літератури для визначення теоретичних основ дослідження та здійснення історико-педагогічного аналізу проблеми; вивчення, узагальнення та систематизація педагогічного досвіду з проблеми формування музичного світогляду засобами музичного мистецтва; *емпіричні* – методи масового збирання емпіричного матеріалу (анкетування, опитування, бесіди), констатувальний експеримент для дослідження рівня сформованості музичного світогляду учнів; формувальний експеримент для перевірки визначених педагогічних умов та методики формування музичного світогляду учнів у процесі вокально-хорової діяльності; *статистичні* – кількісний та якісний аналіз результатів дослідження і математичне опрацювання отриманих даних для обґрунтування достовірності й репрезентативності даних педагогічного експерименту.

Методологічну та теоретичну основу дослідження складають концептуальні положення філософсько-естетичної, психологічної та педагогічної науки про сутність світогляду особистості; філософсько-естетичні положення про роль мистецтва у формуванні особистості;

концептуальні положення психології мистецької творчості та мистецької комунікації; положення теорії та методики музично-естетичного навчання та виховання, присвячені проблемі формування світогляду особистості.

Практичне значення роботи пов'язане з впровадженням ідей у навчальний процес, визначенням форм та методів, педагогічних умов формування музичного світогляду учнів.

Організація дослідження. Дослідження здійснювалося у чотири взаємопов'язаних етапи. На *першому* етапі (жовтень-грудень 2017 р.) передбачалося вивчення філософсько-естетичного, психолого-педагогічного, мистецтвознавчого аспектів дослідження, визначалися особливості поняття “музичного світогляду” учнів. На *другому* етапі (січень-лютий 2018 р.) проводився констатувальний експеримент, спрямований на діагностику стану сформованості музичного світогляду учнів; визначалися зміст методики, педагогічні умови, форми, методи роботи з формування музичного світогляду. На *третьому* етапі (березень-квітень 2018 р.) проводився формувальний етап експерименту, спрямований на перевірку ефективності педагогічних умов та методики роботи з формування основ художнього світогляду школярів. На *четвертому* етапі (вересень 2020 р.) проводилося завершення формувального експерименту, здійснення систематизації та узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи, математичне опрацювання результатів дослідження, обґрунтування та формулювання висновків, коректування основних ідей і наукових положень.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювалися в процесі педагогічної роботи автора в загальноосвітній школі I-III ст. с. Личківці Гусятинського району Тернопільської області та Комунального закладу Гусятинської музичної школи. Основні результати дослідження були оприлюднені на науково-практичних конференціях студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, семінарах учителів міста Гусятина, батьківських зборах шкіл.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (116 найменувань). Основний зміст роботи викладено на 86 сторінках. Робота містить 1 схему, 9 таблиць. Загальний обсяг роботи складає 96 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ МУЗИКИ

1.1. Розкриття сутності музичного світогляду

Переорієнтація з інформаційного на проблемно-діяльнісний тип освіти вимагає різноманітності шляхів розвитку ставлення до мистецтва, дійсності, здатності розуміти, творити і сприймати художні образи, потреби в самовдосконаленні та творчій самореалізації. У результаті таких дій людина утверджується як найвища соціальна цінність. Серед напрямів освіти, які спрямовані на формування творчої, активної особистості є музичне виховання та навчання.

У процесі розкриття сутності формування музичного світогляду учнів засобами вокально-хорової музики для нашого дослідження важливим було вияснення значення поняття світогляду особистості. У розгляді проблеми формування музичного світогляду важливе значення має філософське осмислення співвідношення «людина-світ», а також визначення особливостей музичного світогляду в порівнянні з духовним, науковим.

Вчених-філософів, психологів, педагогів завжди привертала увагу проблема світогляду, його формування. Про це перші згадки знаходимо в літературі Давньої Греції (твори Гомера, Гесіода), де розкривалось питання про роль і місце людини в універсумі. «Філософи-мудреці Греції з'ясовували причини й початок світу, займалися осмисленням природи» [44, с. 220]. Але в центрі уваги завжди залишалася людина та розкриття її духовного «я»

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження свідчать про виконання поставлених завдань і надали можливість зробити такі висновки.

1. Аналіз наукових джерел дозволив розглядати музичний світогляд як емоційно-образну форму духовно-практичного осягнення дійсності, що виявляється через сукупність художньо-естетичних поглядів, переконань, уявлень та емоційно-ціннісного ставлення до музичного мистецтва та навколишнього світу. Музичний світогляд учнів виявляються через елементарні художньо-естетичні знання, погляди, уявлення та емоційно-оцінне ставлення до музичного мистецтва та віддзеркаленої в ньому навколишньої дійсності.

2. Установлено, що структура музичного світогляду містить пізнавально-смысловий, емоційно-емпатійний, орієнтаційно-ціннісний компоненти (елементарні погляди, ідеї, уявлення про навколишній світ та мистецтво, художньо-естетичні знання; емоційно-естетичне ставлення до мистецтва та віддзеркаленого в ньому навколишнього світу; ціннісні орієнтації, музично-естетичний інтерес, смак, оцінка, емпатія). Підґрунтям для формування музичного світогляду учнів визначено музично-естетичний досвід та естетичне спрямування свідомості.

3. Критеріями сформованості музичного світогляду учнів визначено: когнітивно-інформаційний (виявлення міри обізнаності дітей молодшого шкільного віку у питаннях вокально-хорового мистецтва, його художньо-образної сфери), показниками якого стали: наявність елементарних музичних знань, розуміння зв'язків музичного мистецтва з реальним життям; емоційно-виражальний (виявлення міри здатності учнів до емоційного відгуку на вокально-хорові твори, до переживання її естетичної сутності та визначення ступеня зацікавленості дітей), показниками є: емоційний відгук на звучання музики, прояв інтересу та бажання до вокально-хорової діяльності, прояв

емоційно-естетичного ставлення до музичного мистецтва та віддзеркаленого в ньому навколишнього світу; аксіологічно-праксеологічний (визначення рівня здатності дітей молодшого шкільного віку до оцінювання музичних творів та виокремлення їх ціннісного аспекту), представлений показниками: сформованістю елементарних умінь аналізу творів мистецтва, спроможністю виокремлювати у творі цінності, уподобанням у галузі музичного мистецтва, прагненням до систематичної хорової діяльності.

4. Виявлено й обґрунтовано рівні сформованості музичного світогляду учнів – високий, середній, низький. Високий рівень характеризується наявністю широкого кола початкових музично-естетичних знань, поглядів, уявлень про мистецтво та віддзеркалений у ньому навколишній світ, розвинутістю музично-естетичних почуттів, інтересу, смаку, ціннісних орієнтацій; середній рівень – недостатньо повними і усвідомленими музично-естетичними знаннями, поглядами, уявленнями, епізодичними, але позитивними емоційними реакціями, нестійкістю інтересів та смаків, ціннісних орієнтацій у музичному мистецтві та навколишньому світі; низький – поверховими музично-естетичними знаннями, поглядами, уявленнями, нестійкістю інтересів, нерозвинутістю музично-естетичного смаку, естетичних почуттів, ціннісних орієнтацій, відсутністю потреби у музично-естетичній діяльності.

5. Визначено педагогічні умови формування музичного світогляду: цілеспрямоване розширення музично-естетичного досвіду учнів у процесі сприйняття, усвідомлення та інтерпретація музичного матеріалу; розвиток мотивації молодших школярів до музичної діяльності; активізація творчих провів у вокально-хоровій діяльності.

6. Встановлено, що рівень сформованості музичного світогляду зростає в результаті застосування розробленої методики, метою якої є збагачення образно-асоціативного фонду світоглядно-естетичних знань, почуттів, формування початкових умінь осмислення та виокремлення ціннісних аспектів музичних творів, активізація позитивного емоційного ставлення та

інтересу до мистецтва, виховання духовно-емоційної сфери особистості. Методика включала застосування груп методів та прийомів, спрямованих на збагачення емоційно-чуттєвого досвіду учнів та поглиблення інтересу до музики, розвиток інтелектуальної сфери та музично-оцінювальної діяльності; організацію різноманітних видів, форм музично-творчої роботи учнів у процесі вокально-хорової діяльності. Основне місце у організації навчального процесу надавалося застосуванню творчих завдань та ігрових методик.

Результати формувального експерименту дали можливість зафіксувати позитивні зрушення рівнів сформованості музичного світогляду учнів за всіма критеріями. Зафіксовано збільшення числа учнів з високим рівнем сформованості музичного світогляду та зменшення кількості учнів, які були зараховані до низького рівня. Так, у експериментальній групі високий показник зріс на 14,7 %, тоді як у контрольних лише на 4,1 %. Якісні та кількісні показники вказують на ефективність проведеної роботи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів даної проблеми. Поглибленого вивчення вимагають питання, пов'язані з вивченням музичного світогляду учнів інших вікових категорій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдієвський А. Т. Хрестоматія з музики для дітей молодшого шкільного віку (1-4 класи) : навч. посіб. Київ : РННЦ «ДІНІТ», 2000. 83 с.
2. Андрос Е. И. Мироззренческое содержание категории истины : автореф. дис. на соискание научн. ст. канд. философ. наук : спец. 09.00.01. Київ, 1981. 24 с.
3. Античная музыкальная эстетика [отв. ред. В. П. Шестакова]. Москва : Музгиз, 1960. 303 с.
4. Антонечко В. Г. Світогляд і художня творчість. Київ: Політвидав України, 1966. 88 с.
5. Артюхова О. В. Формування художнього світогляду як педагогічна проблема / Оновлення змісту та форми дошкільної та початкової освіти України : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. Миколаїв, 2003. С. 107-113.
6. Арцишевский Р.А. Мироззрение как общественное явление. Москва, 1987. 35 с.
7. Асмолов А. Г. Деятельность и установка. Москва : Изд-во МГУ, 1979. 151 с.
8. Ашманис М. Г. Мироззрение и условия его формирования. Рига : Знание, 1977. 118 с.
9. Батракова С. П. О природе идейности искусства. Москва : Искусство, 1960. 123 с.
10. Безпальчий В. П. Праця і світогляд. Київ : Політвидав України, 1972. 178 с.
11. Бех І. Д. Виховання особистості: в 2 кн. Кн.1 : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади : наук. вид. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
12. Бичко І. В. Філософія : навч. посібник . Київ : Либідь, 2001. 356 с.

13. Біруля В. В. Формування у підлітків ціннісних орієнтацій засобами художньої літератури у позанавчальний час : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Херсон, 2005. 20 с.
14. Бойченко В. В. Полікультурне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Херсон, 2006. 20 с.
15. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. психологічних наук : спец. 19.00.07. «Педагогічна і вікова психологія». Київ, 2004. 42 с.
16. Бутенко В. Г. Формування у студентської молоді естетичного ставлення до дійсності та мистецтва на культурологічних засадах / Оновлення змісту та форми дошкільної і початкової освіти України : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. Миколаїв, 2003. С. 20-25.
17. Быстрицкий Е. К. Феномен личности: мировоззрение, культура, бытие АН УССР ин-т философии. Київ: Наук. думка, 1991. 200 с.
18. Василенко В. О. Цінність і оцінка. К.: Наук. думка, 1964. 159 с.
19. Васильківська К. М. Формування художнього світогляду майбутнього вчителя музики в процесі вивчення музично-історичних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання музики і музичного виховання». К., 2006. 18 с.
20. Веремьев А. А. Эстетическая культура личности. Искусство и образование. 2004. № 3. С. 14-28.
21. Воеводін А. П. Естетика-граматика почуттів / Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності : зб. наук. праць. Київ : Віпол, 2003. Вип. 11. С. 8-14.

22. Волошина Г. П. Стимулювання екологічної активності молодших школярів Г. П. Волошина. Київ : ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1998. 98 с.
23. Выготский Л. С. Психология искусства. Анализ эстетической реакции. 5-е изд, испр. и доп. М.: Лабиринт, 1997. 416 с.
24. Гачев Г. Д. Содержательность художественной формы. Москва : Просвещение, 1968. 303 с.
25. Гітун Н. І. Естетичне світопереживання в життєдіяльності людини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.08. Київ, 1999. 18 с.
26. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
27. Горбенко С. Дитяче хорове виховання в Україні: навч.-метод. посіб. Київ: ІЗМН, 1999. 253 с.
28. Грисюк О. М. Формування музичної культури молодших школярів в умовах взаємодії ЗОШ і дитячих музичних шкіл : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Ніжин, 1999. 224 с.
29. Гриценко І. В. Формування естетичного досвіду молодших школярів у процесі художнього діалогу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Херсон, 2002. 19 с.
30. Дем'янчук В. П. Теорія та практика роботи з дитячим хором (вокальним ансамблем) : навч. посіб. Тернопіль : СМП «АСТОН», 2001. 94 с.
31. Дем'янчук О. Н. Формування музично-естетичних інтересів учнів ЗОШ. Київ : Вища школа, 1994. 78 с.
32. Демиденко В. В. Формування світоглядних уявлень підлітків засобами мистецтва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Луганськ, 2003. 23с.
33. Доля В. Є. Теоретико-пізнавальні і психологічні аспекти формування наукового світогляду. Київ : Знання, 1980. 48 с.

34. Енциклопедія освіти [головн. ред. В. Г. Кремень ; Академія пед. наук України]. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
35. Естетика : навч. посіб. [М. П. Колесніков, О. В. Колеснікова, В. О. Лозовий та ін. за ред. В. О. Лозового]. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 208 с.
36. Естетичне виховання учнів засобами мистецтва : з досвіду роботи вчителів Київської обл. метод. рекомендації для вчителів образотворчого мист. загальноосвітніх начальних закладів В. А. Ружицький (уклад) ; управл. освіти і науки київ. облдержадміністрації київської обл. Біла Церква : КОПОПК, 2005. 120 с.
37. Завадська Т. М. Формування музично-естетичного досвіду молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» Т. М. Завадська. Київ, 1993. 23 с.
38. Збірка нормативних документів та методичних рекомендацій з питань організації адміністративно-господарської діяльності та навчально-виховного процесу початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів системи міністерства культури і туризму України автор ідеї: В. Г. Щигловський ; упор. Лук'янчук М. О. та ін. Сімферополь : Вид-во «Палітра».2006.Ч. I. Вип. 4.
39. Золотухина-Аболина Е. В. Рациональное и ценностное : (Проблемы регуляции сознания) отв. ред. И. В. Ватин. Ростов на Дону : Изд-во Ростов. ун-та, 1982. 142 с.
40. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи. Формування і сфери вияву Київ : Вища школа, 1976. 173 с.
41. Іванов В. Ф. Музична освіта в Україні XVIII століття: навч. посіб. Миколаїв : Вид-во Іліон, 2008. 352 с.
42. Из истории музыкального воспитания : хрестоматия / [сост. О. Апраксина]. Москва : Просвещение.1990. 207 с.

43. Івушкіна О. В. Формування світовідношення студентів коледжу культури і мистецтв засобами мистецтва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Луганськ, 2002. 20 с.
44. Історія філософії. Харків : Прапор, 2003. 388 с.
45. Киященко Н. И. Искусство важное средство эстетического воздействия на человека. Москва, 1986. С. 57– 58.
46. Киященко Н. И. Искусство и духовный мир человека. Москва : Знание, 1983. 62 с.
47. Коваль Л. Г. Взаимодействие учителя и учащихся в процессе формирования эстетического отношения средствами музыкального искусства: дисс. доктора пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 1991. 430 с.
48. Кондратенко Г. П. Формування у підлітків естетичного світосприйняття навколишнього середовища у процесі вивчення природничих дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Київ, 2005. 20 с.
49. Коршунов А. М. Познание и деятельность. Москва, 1967. С. 15.
50. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. Київ : Наукова думка, 1965. 115 с.
51. Краткий психологический словарь [сост. Л.А.Карпенко]. Москва: Политиздат, 1985. 431 с.
52. Кубланов Б. Г. Эстетическое чувство и искусство. Львов : ЛВ Львов. ун-та, 1956. 63 с.
53. Лармин О. В. Искусство и молодежь : эстетические очерки / под. ред. Т. Харламовой. Москва : Молодая Гвардия, 1980. 191 с.
54. Левчук Л. Т. Естетика : підручник / заг. ред. Л. Т. Левчук. Київ : Вища школа, 1997. 399 с.
55. Леонтьев Д. А. Методика изучения ценностных ориентаций. Москва: Смысл, 1992. 55 с.

56. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. Харків, 1997. 338 с.
57. Мазепа В. І. Художнє пізнання дійсності. Київ : Знання, 1979. 21 с.
58. Мартьянова Г. Зміст, форми і методи формування креативності учнів засобами музики : навч. посіб. Київ, 1995. 133 с.
59. Масол Л. М. Вивчення музики в 1-4 кл. : навч.метод. посіб. [для вчителів] ; в 2 ч. Харків : Скорпіон, 2003. Ч. 1. 140 с.
60. Медушевский В. В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. Москва: Музыка, 1976. 254 с.
61. Межейнікова Л. С. Активізація пізнавальної діяльності основної школи в процесі розв'язання математичних задач фінансового змісту : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 «Теорія та методика викладання математики». Київ, 2005. 215 с.
62. Менчинская Н. А. Формирование мировоззрения как предмет психологических исследований / Сов. педагогика. 1976. № 4. С. 26-34.
63. Музыкальное восприятие как предмет комплексного исследования : [сб. ст. сост. А. Г. Костюк]. Київ : Музична Україна, 1986. 126 с.
64. Музыкальный энциклопедический словарь [гл. ред. Г. В. Келдыш]. Москва: Советская энциклопедия, 1990. 672 с.
65. Навман Б. Музичні афоризми. Українська музика. 1939. Ч. 4. 128 с.
66. Неменский Б. Н. Мудрость красоты. О проблемах эстетического воспитания : [кн. для учителя] Б. Н. Неменский. 2-е изд. перераб. и доп. Москва: Просвещение, 1987. 255 с.
67. Нестеренко В. Г. Вступ до філософії: Онтологія людини : навч. посіб. [для студентів ВНЗ] Київ: Абрис, 1995. 336 с.
68. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. [укл. В. Ярмаченко, О.Сліпушко]. Київ : АКОНІТ, 2008.
69. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посіб. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.

70. Опалюк О. М. Формування основ морально-естетичного світогляду молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва : дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Луганськ, 1999. 224 с.
71. Отич О. М. Підготовка вчителів початкових класів до виховної роботи в школі (на матеріалі пісенного фольклору) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 1997. 18 с.
72. Палаєва М. В. Художній світогляд як різновид особистісного світогляду людини. Наук. записки Ніжин. держ. ун-ту ім. Миколи Гоголя. 2004. № 2. С. 47-49.
73. Пашенко Д. І. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до гуманістичного виховання учнів : автореф. дис. на здобуття ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2006. 40 с.
74. Петяева Д. Ф. Представления о живом и неживом у дошкольников как часть их мировоззрения. 1986. № 1. С. 30-35.
75. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах. Київ: Либідь, 2001. 271 с.
76. Помиткін Е. О. Духовний розвиток учнів у системі шкільної освіти : наук.-метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1996. 164 с.
77. Попович Н. Д. Специфика мировоззренческого содержания искусства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.04 «Філософія антропології, філософія культури». Київ, 1984. 24 с.
78. Потапчук Т. В. Формування морально-духовних цінностей старшокласників у хоровому колективі музичної школи : автореф. дис. на здобуття вченого звання канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Київ, 2006. 20 с.

79. Психологические проблемы формирования научного мировоззрения школьников : [сб. ст. под ред. Н. А. Менчинской]. Москва: Просвещение, 1968. 240 с.
80. Рагозіна В. В. Особливості використання творчих форм роботи на уроках музики у початкових класах. Художня освіта і проблеми виховання молоді : [зб.наук.праць, кол. авт. О. П. Рудницька, С. І. Уланова, О. Я. Ростовський та ін.].Київ : ІЗМН, 1997.С. 93-107.
81. Раппопорт С. Х. Искусство эмоции. Москва: Музыка, 1968. 160 с.
82. Розен В. А. Музично-естетичне виховання молодших школярів у процесі слухання музики : метод. рекомендації. Ніжин, 2002. 22с.
83. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі : навч.-метод. посіб. 2-е вид., доп. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2001. 272 с.
84. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навч.-метод. посібник О. Я. Ростовський.Київ : ІЗМН, 1997. 248 с.
85. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии С. Л. Рубинштейн: в 2 т. Москва: Педагогика, Т. 2. 1989. 328 с.
86. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. Київ : ТОВ Інтерпроф, 2002. 269 с.
87. Самарин Ю. А. Очерки психологии ума. Особенности умственной деятельности школьников. Москва : Изд-во Акад. пед. наук. РСФСР, 1962. 504 с.
88. Серебренникова Ю. А. Утрата целостности мировосприятия в традиционной системе школьного обучения. Искусство и образование. № 2 (28). 2004. С. 10-13.
89. Соціологія: підручник [за заг. ред. В. П. Андрущенко, М. І. Горлача]. Київ, Харків, 1998. 624 с.
90. Стецюк К. В. Розвиток музично-творчих здібностей учнів у навчально-виховному процесі мистецьких шкіл : автореф. дис. на здобуття вченого

звання канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання».
Луганськ, 2005. 20 с.

91. Сухомлинський В. О. Павлишська середня школа. Розмова з директором
Вибрані твори : у 5 т. Київ : Рад. шк., 1977. Т. 4. 638 с.
92. Сухомлинський В. О. Проблема виховання всебічно розвиненої
особистості. Духовний світ школяра Вибрані твори : у 5 т. Київ: Рад.
школа, 1977.Т. 1. 654 с.
93. Табачковський В. Г. Світогляд і перебудова. Київ, 1990.48 с.
94. Тарасенко Н. Ф. Природа, технологія, культура : філософсько-
мировоззренческий аналіз. Київ : Наукова думка, 1985. 255 с.
95. Тарасов Г. С. О психологии искусства. Вопросы психологии.1992. № 1-2.
С. 105-111.
96. Тельчарова Р. А. Музыка и культура (личный подход). Москва :
Знание, 1986. 64 с.
97. Теоретические основы процесса обучения в средней школе [под ред.
В. В. Краевского, И. Я. Лернера] ; науч.-исслед. ин-т общей педагогики
АПН.Москва : Педагогика, 1989. 239 с.
98. Теплов Б. М. Психологические вопросы художественного восприятия
Б. М. Теплов Известия АПН РСФСР. Отделение педагогики. 1947. Вып.
11. С. 10-11.
99. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. Избр. труды : в 2
т. Москва : Педагогика, 1985. Т. 1. 328 с.
100. Троицкий В. Ю. Формирование основ культуры и мировоззрения
учащихся и преподавание словесности. Виховання і культура. 2004. № 1-
2. С. 10-13.
101. Трухін І. О. Основи шкільного виховання : навч. посіб. Київ : Центр
навчальної літератури, 2004. 368 с.
102. Тугаринов В. П. Природа, цивилизация, человек В. П. Тугаринов. Львів :
Изд-во ЛГУ, 1978. 128 с.

103. Тюльпа Т. М. Ровиток теорії і практики естетичного виховання в Україні (1917-1937) : автореф. дис. на здобуття вченого звання канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Історія педагогіки та загальна педагогіка». Харків, 2005. 20 с.
104. Філософський словник [за ред. В. І. Шинкарука]. 2-е вид, перероб. і доп. Київ : УРЕ, 1986. 800 с.
105. Хильми Г. Ф. Поэзия науки. Москва, 1970. С. 10.
106. Хоровий клас : Програма для музичної школи, хорової школи, вокально-хорового відділення початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу (школи естетичного виховання) [упор. М. В. Стасюк]. Кам'янець-Подільський : ПП Потапов, 2008. 52 с.
107. Цвіркун В. М. Формування світоглядних установок особи підліткового віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.04 «Філософія антропології, філософія культури». Київ, 2001. 20 с.
108. Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе : учеб.-метод. пособ.. Київ: Рад. школа, 1985. 144 с.
109. Шестаков В. П. От этоса к аффекту. Москва, 1975. С. 280.
110. Шинкарук В. И. Гуманізм діалектико-матеріалістического мировоззрения. Київ : Политиздат Украины, 1984. 255 с.
111. Шинкарук В. И. Духовная культура человеческое искусство. Искусство в мире духовной культуры. Київ : Наук. думка, 1988. С. 15-35.
112. Шинкарук В. И. Научное мировоззрение и социалистическая культура. АН УССР, Ин-т философии. Київ : Наук. думка, 1988. 303 с.
113. Шинкарук В. И. Человек и мир человека Категории «человек» и «мир» в системе научного мировоззрения. Київ : Наук. думка, 1977. 342 с.
114. Шип С. Музична форма від звуку до стилю: навч. посіб. Київ : Заповіт, 1998. 367 с.
115. Шуртаков К. П. Мировоззрение и методы его формирования : Концептуально-філософський аналіз. Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1989. 214 с.

116. Якобсон П. М. Чувства, их развитие и воспитание. Москва : Знание, 1976. 64 с.